

Novi protestanti i skizmatici-starokatolici.

Lord je Byron spjevao pjesničku pripovijetku »Mazepa«. U njoj se Mazepa zamjerio nekom poljskom plemiću, pa ga ovaj dade privezati na divljeg konja i prepusti ga tako njegovu udesu. »Mazepa« je slika reformaškoga pokreta kod nas. I on je zajašio divljeg konja kao svi heretici i skizmatici -- *mržnju protiv pape*. I ta ga je odvukla daleko od katoličke Crkve u pustoš i propast. Razlika je izmed »Mazepe« i njih ipak ta, što je »Mazepu« iz zlobe i osvete privezao njegov neprijatelj, a ovdje se starokatolici sami privezaše ili, bolje govoreći, pripustiše da ih privežu novi, njima dobro poznati tobožnji prijatelji. Njima se moralo dogoditi ono, što se zbilo i s »Mazepom« -- katastrofa. Čujmo Byrona:

»Izved'te konja!« Već ga eto,
 Plemenjak tatarske je bagre,
 Vilovito mu oči žagre,
 A nogama je svojim kret'o
 Brzinom una -- kano jelen,
 Kad sklone skokom niz tu zelen.
 Uloviše ga divljeg netom,
 Neukroćen je uzdom, petom,
 I digne grive čuleć uši,
 I propinje se, pjeni, puši.
 Pa stepskoj takvoj divljoj zv'jeri
 Privedu mene kroz z'jev dveri,
 Te služinčad me na zv'jer vrgne
 I priveže me; konop škrgne,
 I jedan šine, ždr'jebac klisne,
 Poskopce niz dō bjegat tisne
 Bujice poput, kuda trgne.
 I teci, teci! Sapa jur
 Izdavala me uz taj žur.
 Zarudi zora, kud će, kamo?
 Vilovit konj mi leti samo.

Poteci konj i konjik ljuće
 K'o zuječ da nas vjetar nosi.
 Zaminule nam ljudske kuće
 I nesta traga gradskoj kosi.
 Ni selu, gradu nigdje traga,
 Ravnica sve je duga, naga.

Ovako svrši svak, tko hoće da Crkvu Božju izvrne prema ljudskim lošim željama. Ispočetka želi ponizno samo ostvariti uz neke dobre i »svoje« želje, kasnije se jače i jače nameće, napokon prijeti, te odbijen počne čak siktati, ukoren počne protivno raditi nego li je i mislio, napokon izopćen snuje o osveti. Tu se dogodi napokon ono, što pjeva narodna pjesma: »Za inad se poturčio Marko«. Svaka je strast, posebno nečistoća »tatarske bagre vilovići konj«, za koga znađeš kad si na nj uzjahao, ali ne znaš kada ćeš i uopće hoćeš li kada s njega sjašiti. To se obistinilo i kod žutih hrvatskih reformaša, sada novih protestanata i skizmatika, starokatolika u našim krajevima. Od »pobožnih« ljudi, koji su samo »željeli« da vjeru kod nas opet ožive nekim reformama, premetnuše se sada u prave i potpune protestante i skizmatike. Pri tome su himili do jučer, da oni ne diraju u vjeru. No sada zbacije napokon obrazine, jer su pomislili da je jabuka dozrela i pristaše pripravnici na potpuni otpad od pape. Tu postoji dakako i srednja faza, kada su naviještali da se neće papi pokoriti. I ovdje se dogodilo kao kod Husa, koji je apelirao na biskupa, a kad ga ovaj osudio, apelirao je na papu, a kad ga je i papa osudio apelirao je na Krista i uskočio na svom putu u heretike. Povijest se opetuje, pa i tragikomika kod svih skizmatika i heretika. Pogledajmo je pobliže i kod naših mladih starokatolika.

I. STAROKATOLIČKA TRAGIKOMEDIJA U TRI ČINA.

(Sve se zbiva u Hrvatskoj g. 1919—1923).

1. PRVI ČIN.

Predigru mimoilazim.

Početakom je veljače g. 1920. više svećenika poslalo preuzv. zagrebačkom nadbiskupu predstavku, u kojoj traže: 1. »sjedinenje svih kršćanskih crkvi; 2. samostalnu crkvenu pokrajinu sa primasom za Jugoslaviju na čelu; 3. autonomiju crkve na demokratskim načelima, ali uz pridržanje njezine monarhijsko-hijerarhične konstitucije; 4. narodni živ i jezic u sv. misi, sakramentima i svim obredima; 5. fakultativno molenje brevira; 6. reformu teoloških nauka; 7. ukinuće obvezatnog celibata; 8. materijalno obezbjeđenje klera«. (Katolički svećenici svojemu narodu. Napisao N. C. Zagreb, 1920, str. 26). U toj predstavi naglasuju: »Time što smo se organizovali i s ovim zahtjevima istupili, ne mislimo, da nam je raditi bez biskupa, niti si prisvojiti biskupsku vlast. Ne kanimo biti zakonodavci nego savjetnici, tumači želja i mišljenja velikog dijela svećenstva (ib. str. 27); kako dakle stojimo na potpuno legalnom stanovištu, jer molimo, a ne uzimamo, savjetujemo i stavljamo prijedloge a ne zapovijedi, tim je potpuno isključen svaki razlog, da nas se možda progoni« (ib. str. 28); Vašu Presvijetlost molimo, da naš pokret smatra onim što doista jest, ne rušenjem Crkve, nego pomlađivanjem i jačanjem, pa nam dobrohotno i sa ljubavlju ide na ruku« (ib.).

A. Donković i Dr. S. Vidušić objelodaniše brošuru »Katolički svećenici svojemu narodu o hrvatskoj katoličkoj crkvi« g. 1920. I tu vele: »A što mi hoćemo: 1. samostalnost i nezavisnost katoličke crkve; 2. novu upravu crkvenu, koja će voditi brigu o postavljanju biskupa i župnika i o upravi sa crkvenim imetkom; 3. naš hrv. jezik u sv. misi i u svim ostalim sv. obredima; 4. uređenje pravog obiteljskog života i kod svećenika« (str. 6).

Već u lipnju 1919. počeli su izdavati ovi svećenici »Reformu«, a kad je preuzv. nadbiskup zabranio čitanje »Reforme«, osnovaše današnji novi heretici »Preporod« i prvi je broj tog novog časopisa izašao u siječnju g. 1920. Taj je prvi broj donio gore spomenutu predstavku i tome nadodaje Stjepan Zagorac, dotada duša pokreta: »Potpisani je obavijestio našeg (zagrebačkog) nadpastira o svemu, što ovde iznosimo. Zamolio je nadpastira neka ove zahtjeve zagovara kod sv. Stolice, a naše udruženje neka priznade i dozvoli mu javni rad. Nakon povratka (iz Rima) g. nadbiskupa, potpisani ga je po njegovoj želji posjetio. Nadbiskup mu je saopštio, da sv. otac smatra i za nas mjerodavno ono, što je sadržano u njegova dva pisma na praškog nadbiskupa dra. Kordača. Potpisani je primjetio, da si naše udruženje pridržaje pravo podnijeti sv. Ocu (osobno) temeljito obrazloženu predstavku o našem pokretu i našim zahtjevima. G. nadbiskup izjavio je, da nema ništa protiv toga. Prema rečenim pismima izjavio je g. nadbiskup, da ne bi mogao priznati organizaciju, koja ide za svrhom, da se dokine celibat (i brevijar), da se provede demokratizacija Crkve i da se u sv. misi uvede narodni jezik; nadalje ta organizacija trebala bi biti pod njegovom jurisdikcijom«. Tako S. Zagorac i odmah zatim veli: »Bio konačni odgovor iz Rima kakav mu drago, mi sada izjavljujemo, da ćemo — debita cum reverentia — nastaviti naš rad. Ne znači to revoluciju u crkvi, jer ne ćemo dirati u ono, što je božanskog ustanovljenja. Da nam ne bi naši protivnici mogli dobacivati, e je cijeli naš pokret nastao radi žene, izjavljujemo, da ćemo se u tom pitanju pokoriti konačnoj odluci sv. Stolice« (str. 5). Nadalje veli u istom broju: »U Českoj je došlo do preloma s Rimom, a u nas Milošević, Ivešić i Dragičević skrenuše stazom, koja ne vodi do reforme, već do otpada od Crkve. Pokret, koji se držao *Reforme* (časopisa) nije se nikada istovjetovao sa Miloševićem, ali ipak u mnogočem nije stajao na današnjoj bazi i zato ga mnoga braća ne pratiše simpatično. Nema sumnje, da je pokret u Reformi bio u bitnim točkama opravdan, ali način i forma istupa nijesu bili podesni. Za to mi oko Preporoda (časopisa) uzimamo što je bitno od Reforme u svoj program, a mijenjamo taktiku« (str. 6).

»Preporod« piše 15. listopada 1920: »Ne osnivamo nikakvu novu crkvu. Naš je program jasno razložen u brošuri Katolički svećenici svojemu narodu. Toga se programa držimo. Prema tomu mi hoćemo:

autonomiju naše hrvatske katoličke Crkve s hrvatskim bogoslužjem i uvođenjem nekih reformi, koje ne spadaju na vjeru ni na bit Crkve, a postigle su ih već neke druge katoličke crkvene jedinice, kao n. pr. u nas grko-katolička ili unijatska Crkva« (br. 4).

1. studenog iste godine opet piše: »Vi znate, da je naš program ostao isti, koji je bio i prije. Uzalud nas objeđuju, da osnivamo novu vjeru i novu Crkvu (br. 5); stekli smo uvjerenje, da vlada neće stavljati poteškoće provođenju našega programa« (ib.). — 1. prosinca primjećuje: »Ne će proći mnogo vremena i Česi će postaviti Rim pred gotov čin. Hoće li ih Rim sve prokleti ili popustiti? Mi smo uvjereni o ovom drugom Česi nam pokazuju put« (br. 6—7). U br. prvog ožujka 1921. piše Preporod ovo: »U svojoj adventskoj poslanici zagrebački nadbiskup opominje vjerni puk, da se čuva pristaša reforme, koji zavode na otpad od svete Crkve katoličke. Tako piše o nama zagrebački nadbiskup. Nel! Mi nijesmo otpali od Crkve a još smo manje neprijatelji Krista i kršćanstva. Nismo nikad navijivali na Krista i na papu. Mi smo uvijek isticali, da priznajemo sve dogme katoličke Crkve, pa to ističemo i danas (str. 1). Reformni pokret kod nas nedira u vjeru, ne dira u vjerske obrede. A Milošević ne priznaje ni vjerskih istina, ni kršćanskih ni uopće kakovih vjerskih istina. On nije nikada bio član našega pokreta« (str. 5). No 1. listopada već ustaje protiv papine države (br. 2.). U br. 10. studenog javlja, da reformni Česi ipak ostaju u Crkvi (str. 2).

2. DRUGI ČIN.

U prosinačkom broju Preporoda pišu reformaši, da ih je preuzv. nadbiskup suspendirao, pa mu dovikuju: »Mi smo podnijeli svoje zahtjeve nadbiskupu. On ih je odbio, a nas suspendirao. *Sada idemo drugim putem*« (str. 6).

Sad se u apostatama probudio inad u većoj mjeri, pa poletiše jače niz strminu, niz koju se spušta svaki heretik i skizmatik. Inad je njihov viloviti divlji konj — strast njihova. A i tu se vidi, da ni jedna strast ne razlaže, nego nosi jednog »Mazepu« sve dalje i brže put — ponora. Neka nam o tome pripovijeda sam Mazepa:

Daleko leti konjic plah,
 Pomišljah kadšto: sad će stat,
 Jer eto znojem njeg porosih,
 Al' mari zato b'jesan hat,
 Što vezana me tako nosi;
 Dapače kanda to ga bode,
 I svaki trzaj, ne bi l' uda
 Iskol'jenčio neslobode,
 Umnoža b'jes taj konja luda.
 I kad mu slabim glásom viknuh,

Ljutinom većom popodiknu,
 Načuliv uši, k'o kad jeka
 Zaječi trube izdaleka.
 Zakrenusmo u divlji lug,
 Beskonačno je širok, dug.

Novi heretici pišu zatim u siječnju 1922. sve gore: »*Mi ćemo poći svojim putem dalje*, onim putem, na koji nas sili naša savjest i naš Bog, ne mareći za izopćenje. Poći ćemo dalje svojim putem učeci narod, da čuva katoličku vjeru ali da ne da gaziti ni svoja prava. Učiti ćemo da razlikuje bitno od nebitnoga, pa da sam poradi na uklo-njenju onoga, što je u Crkvi zlo, a da uvodi ono što je bolje. A kad to provedemo, onda ćemo tražiti, da i Rim odobri ono, što će se uz pomoć Božju i uz svijest hrvatskog katoličkog naroda učiniti. Pa kad je Rim priznao tolike nacionalne crkve na Istoku, kad je priznao i grčko-katoličku crkvu, priznati će i hrvatsko-katoličku crkvu« (br.1).

A. Donković, J. Luketić i dr. S. Vidušić dadoše u Preporodu 22. marta 1922. izjavu, gdje tvrde da »oni ne surađuju s neprijateljima katoličke Crkve«, da oni samo kritiziraju papu ali samo u »vršenju njegove upravne i sudbene vlasti«, jer »po nauči katoličke crkve papa nije nepogrješiv u vršenju te vlasti« (dakle priznaju papinu nepogrješivost u stvarima vjere i ćudoređa). U istom broju donose: »U nijednu vjersku istinu katoličke Crkve ne diramo. Što provodimo ono, što bi naši poglavari morali provesti, nije naša krivnja nego dužnost. A sili nas na osnutak župe okolnost, što su pri-staše hrvatsko-katoličke crkve izopćeni i tako su postali čardak ni na nebu ni na zemlji. Zato moraju imati svoje dušobrižnike, kad ih službena crkva izopćuje« (umjesto da se pokore i uvide svoju zabludu, oni već misle na posebnu crkvu, a kriv je tobože papa. A ipak u istom broju tvrde, da oni ne diraju u nijednu istinu katoličke Crkve! Nevini janjci!).

U travnju 1922. Preporod donosi statut novih »hrvatsko-katoličkih župa« (ne crkve!). U tim statutima stoji: »§ 2. U dogmatskom pogledu pridržavaju se sve vjerske istine katoličke Crkve.«

I u lipnju 1922. Preporod piše: »Nismo ustali proti crkvenoj vlasti (t. j. vele, da nijesu skizmatici), nego proti tomu, što nas ona sili, da slavimo Boga u jeziku tuđem« (br. 6). U istom broju pod naslovom »Otpadnici« ljute se: »Naše klerikalne novine i časopisi upravo su nedostizivi u klevetanju i samog hrvatskog katoličkog reformnog pokreta i pojedinih svećenika, koji u njemu sudjeluju. I nezrelo dače u nižoj gimnaziji znade, da grijeh otpadništva počinja onaj, koji se odrekne kršćanske vjere. Pa premda znadu, da se hrvatsko-katolički svećenici nisu odrekli nijedne vjerske istine katoličke Crkve, oni dnevice ponavljaju svoje klevete«.

Isto glasilo u kolovozu 1922. tvrdi o svom pokretu: »Nitko nije ustao proti nauci Isusa Krista, nitko nije ustao proti vjerskim istinama katoličke Crkve. . . Baš ta svijest, da smo na pravom putu, baš to uvjerenje, da nitko od nas ne dira u vjeru, dovodila je brojne vjernike k našim misama« (br. 8).

U toplom rujnu 1922. već počinju da se skližu dublje, pa se obraćaju na Narodnu skupštinu u Beogradu, neka ona ukine celibat katoličkih svećenika (Preporod, br. 9). U listopadu pišu: »Proganjajte, gospodo Rimljani, proklinjite, mi pred tim ne drhćemo! Doći će vrijeme, pa ćete biti mekši« (br. 10).

25. studenoga 1922. preuzv. je zagrebački nadbiskup poimence izopćio svećenike Vidušića, Donkovića i Cerovskog. Na to odgovara Preporod: »Jedno izopćenje više ili manje, nama je potpuno svejedno«. (prosinac, br. 12).

Osvanula je nova godina. Što piše Preporod u toj godini? nije li to evolucija na gore i dalje? Dakako. U stječnju javlja: »U primjenjivanju Kristovih zapovijedi na život biti će glavna razlika između hrvatsko-katoličke crkve i crkve rimske. Hrvatsko-katolička crkva preći će mirno i preko papinog izopćenja njezinih pobornika. Mi nismo krivi, što gospoda u Rimu imaju oči i ne vide. Nismo krivi, što ta gospoda više cijene rimsko nego katoličko, više svoje nego božje, što uporno na sve molbe i naroda i svećenstva odgovaraju: »ne damo«.

U broju 1. ožujka donosi patvoreno pismo Leona XIII., kojim tobože ovaj papa dozvoljava ženidbu svećenstvu južne Amerike. Dakle već i podvalama hoće da potkrijepe svoje zahtjeve.

8. travnja 1923. sakupiše se pristaše reformne crkve u Karlovcu i stvoriše resoluciju: »Izjavljujemo, da se nećemo pokoriti rimskoj crkvi, doklegod ona ne usvoji opravdane zahtjeve katoličkog reformnog pokreta«. Dakle se i sami smatraju skizmaticima, koji još tobože ne zabacuju nijedne dogme rimo-katoličke Crkve. I 15. svibnja 1923. izjavljuju čak o svome saboru: »Kako hrvatsko-katolička crkva priznaje sve vjerske istine katoličke crkve, ne će se one više mijenjati, pa se hrvatsko-katolički sabor ne će baviti njihovim proglašivanjem. Dogodi li se, da koji svećenik javno zaniječe koju vjersku istinu, tumači ju u krivom smislu ili počne naučavati novu, postupa proti njemu njegov biskup sa biskupskim vijećem, a kao sud druge molbe hrv.-katol. patrijarha s patrijaršijskim vijećem« (br.9). S tim danom promijeniše i naslov svoje crkve u »Hrvatsko-Katolička Prvodobna Crkva«, pa ipak opet tvrde: »Hrvatsko-katolička crkva stoji na stanovištu priznanja svih vjerskih istina katoličke Crkve. Od rimsko-katoličke crkve ne odvaja ju dakle nikakova vjerska nanka. Jednako priznaje i zadržaje svećeničko uređenje crkve s biskupima i svećenicima. Razlikuje se pako u tomu, što se u nekim stvarima vraća kršćanskoj starini i što mjesto imena rimsko-

katolička crkva uzima hrvatsko-katolička, kojim se naš narod ima ponositi«. U istom broju veli i ovo: »Katolici udruženi u Katoličkoj Prvodobnoj Crkvi prihvaćaju svu nauku, Svetotajstva i hijerarhičku uredbu katoličke crkve, i zato oni jesu i ostaju pravi katolici«.

15. rujna 1923. zapuštaju svoje skizme »Hrv. katoličke prvodobne crkve« i opet uvode naziv »Hrvat. katol. crkva«, dapače donose u Preporodu tog datuma ustav te nove crkve. Tu već izričito kažu: »Hrvatsko-katoličku crkvu sačinjavaju oni kršćani, koji najvišom glavom kršćanske crkve smatraju Isusa Krista i ispovijedaju bez ikakve promjene Njegovu nauku sadržanu u sv. pismu i katoličkoj usmenoj predaji te proglašenu na sveopćim saborima katoličke crkve, kojih se auktoritetu pokoravaju. Hrvatsko katolička crkva je samostalan dio jedne, svete i apoštolske crkve sa vlastitim na kršćanskim načelima izgrađenim ustavom i samostalnom upravom, a njezin najviši predstavnik jest hrvatsko-katolički metropolit. Bogoslužni se čini u hrv. katoličkoj crkvi obavljaju prema obredima zapadne (rimo-katoličke) crkve na živom narodnom jeziku«. — Isti broj javlja, da se 9. rujna 1923. sastao prvi sabor nove crkve, pa nadodaje, da je saboru »valjalo odrediti i put, kojim će se poći i koji se ne će moći ostaviti. Taj je put čuvanje vjerskih istina katoličke crkve, a označen je već u reformnom programu«; sabor je dapače zaključio: »da se osnuje hrvatsko-katolička crkva, koja će bez ikakve promjene i potpuno čistu čuvati i ispovijedati katoličke vjeru i sve vjerske istine, koje su proglašene na sveopćim katoličkim crkvenim saborima, te će se i *nadalje pokoravati njihovom auktoritetu*, dok će u disciplinarnim stvarima provodati spasonosne promjene prema duhu Isusova evanđelja, crkvene predaje i prema potrebama svećenstva i vjernika«. K tome si umišljaju, da tim svojim korakom idu tragom Grgura Ninškoga i biskupa Strossmayera. Ali se ova dvojica nijesu nikada oteijepila od pape, to je jednostavno mistificiranje javnosti.

I ako su već ustanovili novu crkvu (dakle provedi potpunu skizmu), jamče ipak: »Stupili smo u hrv. katoličku crkvu, da u njoj provedemo sve ono, što će nas dovesti bliže Bogu. Nepokolebivo držeći vjerske istine katoličke crkve, molit ćemo . . .« (Preporod 15. listopada, 1923).

3. TREĆI ČIN.

Vrlo kratak.

Iza dva mjeseca nadošla je zadnja zaključna faza nove crkve — ona je postala i heretičnom. »Preporod« naime već 11. prosinca 1923. javlja cijelom svijetu, da je nova crkva postala »starokatolička crkva«. Sinodalno je vijeće Starokatoličke crkve u Beču (Adalbert Schindelar) proglasilo novu crkvu hrvat. katoličku *starokatoličkom* i »dioničom svih prava i povlastica«. I gle! Beogradske su »Službene novine« već 24. prosinca 1923. donijele, da je ministarstvo vjera 18.

12. 1923. (dakle iza par dana) odobrilo novu sektu. Dok katolički biskupi moraju čekati mjeseci i mjeseci na odgovor (Cfr. Život, br. 2, str. 74—75, g. 1922—23.) i ne dobiju ga, a ovi eto sve tako susretljivo dobiju. Slično su novi starokatolici dobili iz Beograda i potvrdu imenovanja novog biskupa. Birali su ga naimo 22. 1. 1924. i ministarstvo ga potvrdilo 25. 1. 1924. Vidi se: tko ima kumova, ima i dalekog znanca za brata! Još je čudnovatije, što u svom glasilu »Preporodu« nijesu protumačili svojim pristašama promjenu ustava i zapuštanje starih dogmi. Tog nijesu učinili do konca 1923. Oni će to dakako kasnije učiniti. Oni najprije stvaraju novu crkvu, novu vjeru i onda tumače malo po malo, dakako uvijek ističući strah ispred Rima. Stara je to metoda protestanata i skizmatika. Nihi! novi sub sole.

U »Preporodu« 31. prosinca 1923. kliču: Vlada nas je u Beogradu priznala kao starokatolike! Još nešto! Prekinusmo s papinstvom. »Prekinusmo s tim papinstvom, koje je sapinjalo naše duše, koje namolbe svećenstva i puka odgovara ljudim prokletstvom i riječima: Neka propadnu u pakao. Stjepan je Radić nekoč rekao: *Hrvati ne će biti sretni, dok ih papa ne prokune.* — Mi smo uvjereni, da je osnutak Hrvatske starokatoličke crkve početak sreće našeg naroda«. To je zaključak tragikomedije, koju su Zagorac, Donković i Vidušić odigrali od g. 1919. do svršetka g. 1923. i to u tri čina.

* *

Epilog je ove tragikomedije, da je dok ovo pišem (15. 3.) u Zagrebu prešlo u tu novu heretičku i skizmatičku crkvu oko dvjesto osoba, a izvan Zagreba možda ni toliko. (Bečki list »Der Alt-Katholik« piše, da su u Beč došli odaslanici reformne Crkve iz Hrvatske i izjavili, da vjeruju u sve u što inače vjeruju starokatolici. Taj list nadodaje: »Odaslanici nam kazaše, da je u Hrvatskoj 60—70.000 katolika, koji žele stupiti u starokatoličku crkvu«. Br. 1, 1924.). I to je crkva, koju nose na rukama najprije demokrati (u početku), onda radikali. Dapače su im radikali darovali i biskupa i pripoznali ga državno, a to je M. Kalogjera, koji*) je do jučer u Dalmaciji bio žestoki pristaša radikalne stranke i zaslužio povjernije onih gore, a uživa ga i sada.

Eto kamo je donio bijesni konj jadnog Mazepu. Čujmo njegovo pričanje:

Kad pognaše mi konja b'jesna,
Poželjeh, da mu jenja b'jes,
A bojah sad se srca tiesna,
Projurit hoće l' dugi l'jes.
Al zaludan mi bio strah,
K'o srna pogna u taj mah,
Ni brže ne praminja sn'jeg,
Ok'o kuće kad zide br'jeg.

Da ne možete na prag veži,
 Toliko konj mi kroz lug bježi,
 Poskokce i neumorice,
 K'o d'jete čudi razmažene,
 Kad volji mu se na put stane . . .

Isti Mazepa kazuje o svom svršetku i time kao da *stika* budućnost nove heretičke crkve:

Zaide sunce, svezan ležah
 Sa ždr'jepcem mrzlim, ukočenim.
 I nastup smrti svak čas prežah.
 Ne nadaš se mi snijuć spasu,
 I s posljednom si iskrom kr'jesa
 Uzvrnuh oči put nebesa,
 I spazih, spoznah ga po glasu,
 Oko nas gdje se gavran krili
 I pričekati sam se sili,
 Dok oba mu se ohladimo,
 Jer topla mu se jela ne će.
 Proletj okolo i mimo,
 Sve bliže, bliže svrh nas l'ječe,
 I napokon se do nas spusti.

I stromah Mazepa bio bi sasna poginuo, da ga dobri ljudi nijesu oteli očitaj smrti, kad su ga tu slučajno našli i iz milosrda odriješili od poginulog konja i odnijeli u toplu kuču.

Koja budućnost čeka i novu starokatoličku crkvu kod nas? Čujmo o tome najvećeg ruskog filozofa, koji je umro pred 20 godina i bio tijesni prijatelj Strossmayerov: »Kler, koji hoće, da bude narodan i ništa nego narodan, mora hoćeš nećeš priznati bezuvjetno vrhovništvo svjetovne vlade. Episkopat zasebične crkve može s obzirom na državu prisvajati sebi vrhovništvo apostolske moći samo onda, kad stvarno povezuje narodnost sa općim i međunarodnim Kraljevstvom Kristovim. Narodna crkva, ako ne će da se podloži apsolutizmu državnome, to jest: ako ne će da prestane biti Crkvom i postane odjeljenje u građanskoj upravi, mora nužno imati stvarnu potporu izvan države i narodnosti« (Rusija i Opća Crkva, str. 100). »U svakoj zemlji, koja imade nacionalnu crkvu, uživa svjetovna vlada bezuvjetnu puninu svakog ugleda (vlasti); a crkvena je ustanova samo posebno ministarstvo ovisno o općoj upravi države. Ovakovo se ropstvo crkve ne može složiti sa njenim duhovnim dostojanstvom, sa njenim božanskim postanjem, sa njenim općim poslanjem. S druge strane razbor dokazuje, a historija potvrđuje, da je trajno i istovremeno bivstvovanje ovih dviju vlasti i ovih vlada jednako neovisnih i vrhovnih, ako su ograničene na isti predjel, nešto bez-

uvjetno nemoguće. Takova dijarhija nužno dovodj do protivština, koje mogu svršiti samo potpunim slavljem svjetovne vlade, jer ona stvarno predstavlja narod, dok naprotiv Crkva po samoj svojoj vlastitoj snazi, nužno postaje pasivno i beskorisno oruđe države i da crkvenu neovisnost može zajamčiti samo jedno međunarodno središte duhovne vlasti« (ib. str. 105). To je razlog, što su u početku (I. i II. čin ove tragikomedije) starokatolike podupirali demokrati (Pribičević) a poslije i sada radikali. Slično je kao s Orjunom, jer je i nova crkva neka Orjuna na crkvenom polju.

*) List biskupije splitske-makarske donio je 30. I. 1924. ovu obavijest o otpadu M. K. s potpisom pres. g. Kv. Kl. Bonefačića: »Poznat je svima iz javnih novina događaj posljednjih dana. Dne 22. o. mj. na večer je bilo u ovoj biskup. kancelariji predano vlastoručno pismo g. Marka Kalogjerá, datirano iz Zagreba, u kojem javlja, da se odriče službe kanonika kod Stolne Crkve u Splitu, a ujedno saopćuje, da izlazi iz veze Rimske-Katoličke Crkve, a da pristupa u Hrvatsku Staro-Katoličku Crkvu.

Zalosa činjenica, ali na koju se g. Kalogjerá već davno pripravljaio i odlučio, da je izvrši. Sam naime ispovjeda u svojoj poslanici: »*Odmah u početku stupio sam u dodir s vodama pokreta, i njihov požrtvovni rad podupirao sam na svaki način, kako sam najbolje znao i mogao, a ako do sada nijesam javno istupio, to je bilo tako po njihovoj želji i volji*«. To je valjda njegova upravo iskrena riječ, ali koja ga sama osuđuje i kao čovjeka, a osobito kao svećenika, jer, dočim je on tako snovao, prikazivao se uvijek i zahtijevao je, da ga se drži za najispravnijeg svećenika. Jož dne 20. XII. pr. g. je pisao Ordinarijatu: »*Sadržaj tostrane odluke . . . iznenadio me je i začudio*«, a to sve zato, jer je bisk. Ordinarijat temeljito sumnjao o njegovoj nakani, te nije vjerovao i nije se dao smesti ni zavesti sa kojekakvim njegovim izgovorima i izlikama, kojima je samo htio zavući i zabašriti postupak protiv sebe, kako mu je to uspjevalo do sada.

Nije ni shodno ni potrebno, da se ovdje otkriva sva prošlost i sve stvari, radi kojih bi bio bivši kanonik-župnik morao biti pozvan na red, već se samo spominje, i dovoljno je, grdna sablazan, koja je koncem 1921. smutila grad i cijelu diecezu, osramotila sav svećenički stalež, a napose ponizila ugled Stolnog Kaptola i cijelog diecezanskog svećenstva. Ta sablazan do danas nije prestala, niti je javnosti bila dana kakva zadovoljština. Dne 20. II. 1922. je g. Kalogjerá na odnosni poziv doduše pisao bisk. Ordinarijatu: »*. . . doznao sam, da je tu po srijedi bio prst masonske lože u Zagrebu . . .*« »*Ovih dana najavljena mi je pošiljka novih isprava, netom ih primim, dostavit ću ih . . .*« »*Za učinuće lažnog zapisnika 11. X. p. g. br. 1226—rs. 1921. zagrebačkog redurstva pridržavam si u zakonitom roku također sudbeno postupati . . .*«.

Da li je bio po srijedi čiji prst, to će g. K. sada najbolje doznati od svojih novih prijatelja; ovdje se samo konstatira činjenica, da na bisk. Ordinarijat *nije nikada stigla najavljena pošiljka novih isprava, koje bi bile oborile ili barem umanjile protiv njega podignute klevete, niti je bio ikada Ordinarijatu saopćen, a još manje poznat uspjeh kakvog sudbenog postupka u poslu fatalnog zapisnika. G. M. Kalogjerá je kao kanonik-župnik stoga postao nemoguć, pa je disciplinarni postupak od početka g. 1922. u interesu svećeničkog ugleda, stega u diecezi, i uopće radi javnog morala trebalo nastaviti i privedi kraju. G. M. Kalogjerá je sada sam nad sobom izrekao osudu svojim kobnim korakom. Dao Bog, da bi on svoju zabludu upoznao!*

Ja ne ću da se ovdje na dugo bavim osobom bivšeg kanonika-župnika. Vama je sve poznato i prije i bolje nego meni. Bila mi je teška dužnost i po mome zvanju i po savjetu mojih poglavara, a i na molbe i zahtjeve mnogih Vas, da u interesu općeg dobra protiv njega postupam. Učinih to s najvećim obzirom, jer sam bio već prije informiran o mogućnosti kobnog koraka. »Prepuštam vam«, — pisah mu 9. novembra pr. god., kada ga pozvah da se zahvali na upravi gradske župe, — »da sami izaberete i razlog i način, kako da to učinite«. On je uvidio i priznao opravdanost i potrebu zahtjeva, koji se na nj postavio, ali mu se nije odazvao, nego je tražilo koje-kakve izgovore želeći dobiti vremena, kako se sada vidi, za izvršenje svoje nakane i odluke. S toga nije pomogla više ni moja riječ u oči Božića: »Kada biste došli k meni?« Strast zasljepi čovjeka. Žalim, vrlo žalim, ali pomoći ne mogu: to može samo Bog i njegova sveta milost, koja da bi rasvijedila razum i ganula volju svakom odmetnom sinu sv. Crkve.

Prof. N. Batistić, stari znanac M. K., upravo je novom heretiku otvoreno pismo u dubrovačkoj »Narodnoj svijesti« (br. 8, 12. 2. 1924), te mu veli i to: »Bez ikakve kanoničke legitimne misije, ti se eto sam nazivlješ biskupom: *po milosti Božjoj i volji naroda*. Da je jedan dobroćudni Numa Pompilije, da kakogod predobije za sebe i za svoje vjerske ustanove stare Rimljane, još surove i divlje pagane, hinio, da je općio sa muzom Egerlijom i da mu je ona šaptala i diktirala vjerozakonski kodeks, ni pō jada. Da je lukavi Muhamed, da zavara arapski narod, tvrdio da općio s Arangjelom Gabrijelom i da mu ovaj objavljuje i saopćuje sve, što sadrži alkoran, nije mišta vanredna; ali da ti, don Marko, stupaš pred katolički narod kao biskup *po milosti Božjoj*, to je nešto čudna i neshvatljiva. Ja, barem, u tom izrazu nazirem krupnu i heretikalnu blastemiju, jer hoćeš time, da i samoga Boga predstaviš kao svojeg saradnika u rušenju božanskog djela Krstova! Može li biti teže uvrede Bogu, neznam. No, ako je u tvojem slučaju blasfemian naziv: biskup po milosti Božjoj, to je naziv *po volji naroda* — pūka i bezočna laž i teška uvreda za hrvatski katolički narod; jer šačica odmetnika, kojima si pao na ljepak i koji su te izabrali, ne predstavljaju narod niti zastupaju njegovu volju. Grubo si nasio, Marko, te se čudim, što buduće ostrouman nijesi na vrijeme uvidio, kako su tvoji zavodnici lukavo iskopali iz stare ropotarnice t. zv. starokatoličku crkvu, za koju do sada Jugoslavija nije skoro ni znala, i njoj se *provizorno* prislonili čekajući zgodu, da lakše uskoče u širi i mnogobrojniji tor.

Držeći se one: *homo apostata, vir inutilis, graditur* (Prov. 6), mislim, da u tvojim čudnim namjerama nećeš uspjeti, kao što nije uspio ni Marcantonio de Dominis, koji je nekoć htio reformirati Split i uvesti ga u protestantski tor, ali je Split ostao te je i danas eminentno katolički grad, dok je on morao bježati i u gustom magli Albiona prsnuo poput meteora ne ostaviv iza sebe traga. *Durum est tibi contra stimulum calcitrare.*

Zagrebačka »Riječ« od 23. januara obazirući se na izvještaj o saboru »starokatoličke crkve« piše pod naslovom »metamorfoze jednog austrijanca« ovo: »Donosimo ovu vijest, kako smo je primili, sa žaljenjem, jer smatramo da je za visoku čast biskupa hrvatske starokatoličke crkve izabrana nepodesnija osoba. Don Marko Kaloderà i sva njegova svojta poznati su u našoj javnosti kao protunarodni ljudi, koji su za vrijeme rata bili Austrijanci; poslije za vrijeme okupacije jednoga dijela Dalmacije isticali su se kao talijanaši i protiv odredbi predsjednika pokrajinske vlade u Splitu intervenirali kod komande talijanske lade, koja je bila usidrena pred splitskom lukom; zatim se odmetnuli u komuniste, a danas su iz spekulacije prešli u radikale, ma da izdaju u Splitu jedan list, koji je sav radićevski. Ovim izborom pokret hrvatsko starokatoličke crkve može samo da gubi, a učinjena je njime tek usluga, bivšem austrijancu don Marku Kaloderi, koji tako može da ispuni svoju građansku obvezu prema jednoj dami, na koju je

prisljen izjavom, što ju je dao kr. redarstvenom ravnateljstvu u Zagrebu.

Na izbor se don Marka moglo da promatra karakter i rad don Marka. Pod naslovom: »Splitska senzacija« donosi u broju 19. od 24. januara slijedeće:

»Poslije sloma započeta je bila kod nas »reformaška akcija« koju su poduzeli neki svećenici u glavnom zbog toga, da im se dozvoli ženidba i oni su se svi u istinu i poženili. S tim zahtjevom spojili su također i neke druge zahtjeve sporedne naravi. Sva je nezdoga bila u tome što su svoju ličnu životnu tragiku htjeli da riješe kao neki problem crkve i apostolata i to izvan crkvenih granica. Za to taj pokret nije imao ozbiljnih uspjeha; niti je među ozbiljnim ljudima naišao na odobravanje.

Medutim taj pokret nije mogao u Jugoslaviji da bude zakonom priznat kao neka nova crkva, pa ga je državna vlast počela da suzbija. Da se iz toga škripca izvuku, svi su člunovi nove crkve prešli korporativno u »starokatoličku crkvu«, u kojoj su našli otvorenoga skloništa, pa su sada eto po svojim statutima izabrali i biskupa.

Don Marko Kalodera u jutrošnjem »Narodu« javlja svojim dosadašnjim župljanima, da je »po milosti Božjoj i volji naroda« izabran biskupom reformaške crkve i upravlja im pače svoju »pastirsku poslanicu«. On je također uputio Kotarskom Poglavarstvu izjavu da istupa iz rimokatoličke crkve i da stupa u starokatoličku.

Ovo potvrđuje našu jučerašnju brzojavku da su napokon Don Markove intrige oko biskupske mitre uspjele, pa da kad nije mogao da postane rimokatoličkim biskupom, postao je makar kakvim, pa eto i uz cijenu promjene vjere. Bio bi on postao, sasvim jednako, i pravoslavnim vladikom i židovskim nadrabinom i muslimanskim reis-ul-ulemom — svejedno, samo kad se radi »o dobru vjere i crkve!«

Medutim mi ovu tragikomičnu historiju jednoga prevejanog lukavca možemo da završimo kratkim sudom: niti su rimokatolici što u njemu izgubili, niti starokatolici što dobili, a kao što Split ne žali za njim da ga gubi, tako ni Zagreb nema što da se veseli da ga dobiva.

Na dnu još ćemo samo nadodati da je slobodno don Marku praviti faktidije koje hoće, kad nalazi naljnih ljudi koji mu prave kolo sad političko sad vjersko, na to se ne ćemo ni osvrnati; ali, u ime pristojnosti, imamo pravo da postavimo zahtjev da pusti na miru veliko ime vladike Strossmayera!

Katolički List: »Ta još nijesmo daleko onome doba, dok je Austrija vladala Dalmacijom, pak nam stoga još nijesu izbrisane duboke predodžbe o metanisanju don Marka namjesniku Atemsua, a osobito njegovoj gospodi. Nijesmo još također zaboravili ni one zgode, kad se je negdje g. 1918. don Marko nudio u Beču za split. biskupa, a što je najžalosnije, biskupsku je čast htio kupiti posredstvom uplivne jedne talijanske ličnosti u bečkoj nuncijaturi, te kao kupovninu nudio, da će uvesti talijanske propovijedi u splitske crkve. Svima je također Splitsanima poznato, kako se s braćom svojim za talijanske okupacije protiv državnih i narodnih interesa trgovao s Talijanima. Tko se također ne osjeća onih silnih gostioničarskih koncesija, što ih je don Marko priškrbio svojoj braći, da ih ona opet preprodavaju? — Nijesmo ni jedan maleni dio iznijeli »rodoljubnih vršina« don Marka. — ali o njima dosta, jer će za to biti još zgode.

A sada da se barem s dvije, tri slike sjetimo don Markovog »ispravnog djelovanja na istaknutim položajima u splitskoj biskupiji« — kako to kaže »Slobodna Tribuna«. Možda će se don Marko (ili kako su ga već od mladih

dana općenito zvali don Laža) sjetiti svoga kancelarstva za biskupa Nakića i onog »uzornog kancelarijskog uredovnja«, koje se primjerice odnosi na prodaju jedne konventualske kuće, a usko je svezana s falsifikacijom spisa, koji su navodno stigli iz nuncijature. »Ispravno djelovanje« don Marka vidi se zacijelo i iz toga, što je morao iz kancelarije da seli zbog neurednih spisa, nepredanih računa itd.

Kad se uz ovo »uzorno« političko i socijalno djelovanje probudi spomen na redarstveni protokol, što ga je dn Marko pred dvije godine u vezi s jednom ženskom osobom morao da sačini pred zagrebačkom policijom, te na onu zgodu iz Splita, kad je za svečane tijelovske procesije, za koje je don Marko nosio svetootajstvo jedna žena javno poviknula: »O Isukrste u čije si pao ruke«, onda držimo, da će nam i »moralno« djelovanje don Marka, starokatoličkog biskupa, biti prilično jasno.

Haeckel kao prirodoznanac.

Priroda! Velika je i zamamljiva naša priroda. Sretan je ko ima već od naravi neku sklonost prema njoj. Neka ju promatra, neka joj se divi — ali neka ju ne obožava! Priroda nije Bog, niti je Bog priroda. Priroda je djelo ruku Božjih i vodi k spoznaji pravoga osobnoga Boga, ako je vodena zdravim razumom i zdravom filozofijom. Haeckel nije bio kao prirodoznanac u knjizi »Tajne Sveta« sretne ruke. Neškoloivan u specijalnoj filozofiji a zanesen velikim iznašašćima i izumima svojega doba baš u carstvu prirode, vjerski manjkavo podučan, stvorio je Haeckel svoj prirodoznanstveni »Credo« i predao ga »obliku monizma u knjizi »Tajne Svijeta«. A htio je svoj »Credo« utvrditi faktima iz prirode.

Već samo taj pokušaj stvaranja jednog »prirodoznanstvenog« naziranja može se nazvati neuspjelim, jer prelazi odmjerene granice prirodnog carstva. Moralni i vjerski nazori, koji sačinjavaju naziranje na svijet, ne nalaze se ni najboljim dalekozorima, ni mikroskopima, ni najfinijim noževina za seciranje. Zato se je Haeckel i ljutio na Dubois Reymonda (1818—1896), što mu je postavljanjem sedam nerajriješenih zagonetaka već u pojmu ubio njegovu tezu, da priroda rješava sve pozitivno i da se iz nje da stvoriti jedno dovoljno naziranje na svijet. A što istom njegovi dokazi za monizam prirode?

Haeckel mora, i ako mimo volje, da prizna, da u svijetu vlada stalan red i da sve ima svoju izvjesnu svrhu. Mjesto da onda prirodno zaključči, da red i razumno svrhu može da postavi i vodi samo razumno biće, zadovoljuje se on s tumačenjem, da su one plod samo — prirode. Sve se je razvilo a razvitak vodila je »svemoćna priroda«, jer je u razvoju samo puka mehanika. Polazna točka za razvoj čitavog svemira ima se smatrati eter, koji se sastoji iz dva praelementa.